

ΦΑΚΕΛΟΣ ΥΛΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

**ΦΑΚΕΛΟΣ ΥΛΙΚΟΥ ΑΡΧΑΙΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ
Α' ΤΟΜΟΣ : ΚΕΙΜΕΝΑ ΑΝΑΦΟΡΑΣ
ΚΑΙ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ**

ΝΑΤΣΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Διόρθωση : Ιωάννα Μαρατσώλα
Ειρήνη Απέργη

Κριτική : Μιχάλης Μπικάκης
Ιωάννα Κυρανάκη

*Αφιερωμένο στην μνήμη της γιαγιάς μου, Μαρίνας Θάνου,
για την φιλοσοφικά υπαρξιακή στάση που είχε στον βίο της
πλάθοντάς με δια των αρετών της πραότητας, υπομονής και
αισιοδοξίας.*

Νάτσης Δημήτρης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος-Εγχειρίδιο χρήσης	13
Κριτική ανάγνωση	17
<u>ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ (ΚΩΔΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ)</u>	19
Εισαγωγή στον Σωκράτη, Πλάτωνα, Πρωταγόρα	20
Εισαγωγή στην Πολιτεία του Πλάτωνα	44
Εισαγωγή στην αλληγορία του σπηλαίου	54
Εισαγωγή στον Αριστοτέλη (Βίος + Έργα)	56
Εισαγωγή στα Ηθικά Νικομάχεια	60
Εισαγωγή στα Πολιτικά	65
<u>1^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ</u>	66
Εισαγωγή (από τον φάκελο υλικού)	67
1^η Διδακτική ενότητα	72
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	72
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	79
Παράλληλα κείμενα στην 1 ^η διδακτική ενότητα	81
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	82
2^η Διδακτική ενότητα	87
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	87
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	92
Παράλληλα κείμενα στην 2 ^η διδακτική ενότητα	94
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	94
3^η Διδακτική ενότητα	96
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	96
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	100
Παράλληλα κείμενα στην 3 ^η διδακτική ενότητα	102
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	103
<u>2^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ</u>	104
Εισαγωγή (από τον φάκελο υλικού)	105
4^η Διδακτική ενότητα	109

Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	109
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	122
Παράλληλα κείμενα στην 4 ^η διδακτική ενότητα	125
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	126
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	127
5^η Διδακτική ενότητα	130
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	130
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	148
Παράλληλα κείμενα στην 5 ^η διδακτική ενότητα	150
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	151
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	154
6^η Διδακτική ενότητα	157
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	157
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	184
Παράλληλα κείμενα στην 6 ^η διδακτική ενότητα	187
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	188
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	189
7^η Διδακτική ενότητα	193
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	193
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	207
Παράλληλα κείμενα στην 7 ^η διδακτική ενότητα	210
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	213
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	215
Κριτήρια αξιολόγησης στην 2^η Θεματική ενότητα	217
3^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	245
Εισαγωγή (από τον φάκελο υλικού)	246
8^η Διδακτική ενότητα	250
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	250
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	280
Παράλληλα κείμενα στην 8 ^η διδακτική ενότητα	282

Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	283
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	284
9^η Διδακτική ενότητα	287
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	287
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	301
Παράλληλα κείμενα στην 9 ^η διδακτική ενότητα	304
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	304
10^η Διδακτική ενότητα	306
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	306
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	333
Παράλληλα κείμενα στην 10 ^η διδακτική ενότητα	336
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	337
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	338
11^η Διδακτική ενότητα	344
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	344
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	359
Παράλληλα κείμενα στην 11 ^η διδακτική ενότητα	363
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	364
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	365
Κριτήρια αξιολόγησης στην 3^η Θεματική ενότητα	368
4^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	404
Εισαγωγή (από τον φάκελο υλικού)	405
12^η Διδακτική ενότητα	408
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	408
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	430
Παράλληλα κείμενα στην 12 ^η διδακτική ενότητα	433
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	434
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	435
13^η Διδακτική ενότητα	444

Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	444
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	462
Παράλληλα κείμενα στην 13 ^η διδακτική ενότητα	466
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	467
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	468
14^η Διδακτική ενότητα	474
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	474
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	483
Παράλληλα κείμενα στην 14 ^η διδακτική ενότητα	485
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	486
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	488
15^η Διδακτική ενότητα	490
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	490
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	510
Παράλληλα κείμενα στην 15 ^η διδακτική ενότητα	513
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	513
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	517
Κριτήρια αξιολόγησης στην 4^η Θεματική ενότητα	521
5^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	544
Εισαγωγή (από τον φάκελο υλικού)	545
16^η Διδακτική ενότητα	548
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	548
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	566
Παράλληλα κείμενα στην 16 ^η διδακτική ενότητα	571
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	572
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	574
17^η Διδακτική ενότητα	577
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	577
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	585
Παράλληλα κείμενα στην 17 ^η διδακτική ενότητα	588

Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	589
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	590
18^η Διδακτική ενότητα	592
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	592
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	604
Παράλληλα κείμενα στην 18 ^η διδακτική ενότητα	607
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	608
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	611
19^η Διδακτική ενότητα	613
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	613
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	620
Παράλληλα κείμενα στην 19 ^η διδακτική ενότητα	623
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	624
Πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ασκήσεις	625
Κριτήρια αξιολόγησης στην 5^η Θεματική ενότητα	626
6^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	642
Εισαγωγή (από τον φάκελο υλικού)	643
20^η Διδακτική ενότητα	647
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	647
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	656
Παράλληλα κείμενα στην 20 ^η διδακτική ενότητα	659
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	661
21^η Διδακτική ενότητα	663
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	663
Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	670
Παράλληλα κείμενα στην 21 ^η διδακτική ενότητα	672
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	673
22^η Διδακτική ενότητα	675
Κείμενο αναφοράς, μετάφραση και ανάλυση	675

Ενδεικτικές δραστηριότητες στο κείμενο αναφοράς	685
Παράλληλα κείμενα στην 22 ^η διδακτική ενότητα	688
Ενδεικτικές δραστηριότητες στα παράλληλα	688
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	691

ΠΡΟΛΟΓΟΣ – ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟ ΧΡΗΣΗΣ

Τα παρόντα βιβλίο αφορά τον φάκελο υλικού για την Γ' Λυκείου και πρόκειται για ένα χρήσιμο εγχειρίδιο, όσο και απαραίτητο εργαλείο, για την κατανόηση των έξι θεματικών ενοτήτων που περιέχονται στο σχολικό βιβλίο.

Κατέβαλλα μία προσπάθεια εδώ και 14 έτη περίπου για να τό γράψω, δηλαδή ξεκίνησα την συγγραφή του από το 2006. Είναι δύσκολο αφενός να κατανοήσεις σε βάθος τον Πλάτωνα, τον Αριστοτέλη, τον Επίκτητο, τον Μάρκο Αυρήλιο, τον Επίκτητο και τον Πλούταρχο, αφετέρου να τούς αποκρυπτογραφήσεις.

Η 1^η θεματική ενότητα καταδεικνύει την αξία της φιλοσοφίας, και ως αυταξίας και υπαρξιακής ανάγκης για τον άνθρωπο και ως ωφελούμενης χρήσης στον καθημερινό βίο μας για την επίτευξη της ευτυχίας που προσδοκάμε. Τα κείμενα που επιλέχτηκαν και από τον Αριστοτέλη και από τον Επίκουρο αυτό θέλουν να καταδείξουν.

Στην 2^η θεματική ενότητα θα πρέπει να κατανοήσουμε όλοι—και αυτό αναλύω στην αντίστοιχη ενότητα—ότι στόχος του Πλάτωνα δια του λόγου του Πρωταγόρα είναι α) να διαφανούν οι διαφορές Πλάτωνος και σοφιστών περί αρετής και διδασκαλίας της, β) να διαφανούν οι διαφορές Πλάτωνος και σοφιστών περί ορθής πολιτικής διακυβέρνησης, γ) να διαφανούν οι διαφορές Πλάτωνος και σοφιστών περί εξέλιξης ή όχι του ανθρωπίνου γένους. Το κείμενο του Αριστοτέλη έρχεται να επιτείνει την άποψη ότι η δημιουργία πολιτικής κοινωνίας και η διατήρησή της μπορεί να συμβαίνει μόνο θεμελιωμένη σε κανόνες δικαίου και ηθικών αρχών.

Επίσης, **η 3^η θεματική ενότητα** και η αλληγορία του σπηλαίου ενέχουν καθαρή φιλοσοφία δια συμβολισμού, αλλά και την ανάγκη του Πλάτωνα να συνδέσει την ορθότητα της πολιτείας και διακυβέρνησής της με τα ιδανικά του για την δικαιοσύνη και την φιλοσοφία. Το κείμενο του Αριστοτέλη θέλει να καταδείξει την κοινή με τον Πλάτωνα πεποίθηση ότι η παιδεία είναι το απαραίτητο στοιχείο για την ευδαιμονία του.

Στην **4^η θεματική ενότητα** θα πρέπει να κατανοηθεί επ' ακριβώς η στοιχειοθέτηση όλων των γνωρισμάτων της ηθικής αρετής, μέχρι να φτάσει ο φιλόσοφος στον ορισμό της.

Επίσης, η **5^η θεματική ενότητα** είναι ένα δύσκολο κεφάλαιο, αλλά θα πρέπει να κατανοήσουμε πως κύριο γνώρισμά της είναι η εντελέχεια και η μεσότητα τόσο στον ορισμό της πόλης, του ανθρώπου ως πολιτικού ζώου, αλλά και στην υπεράσπιση των δημοκρατικών αρχών.

Τέλος, η **6^η θεματική ενότητα** ετέθη για να καταδείξει την οικουμενικότητα παγκοσμίως ήδη από τα αρχαία χρόνια, την ανάγκη αλληλεγγύης μεταξύ των ανθρώπων ασχέτως έθνους ή φυλής. Κυρίαρχο ρόλο σε αυτά παίζει η φιλοσοφία δια της ομφαλοσκοπησης, της λογικής και της ισότητας. Αυτά προσπαθούν να καταδείξουν τα κείμενα που επιλέχτηκαν.

Τόσο ο **Πλάτωνας**, όσο και ο **Αριστοτέλης** ήταν δύο αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι, οι οποίοι σε γενικές γραμμές παγίωσαν τον **Λόγον** στην δυτική κοινωνία ως σήμερα. Ωστόσο, παραβλέπουμε, είτε ηθελημένα είτε επειδή αξιοποιήθηκαν εσφαλμένα στην Δύση, ότι και οι δύο τους, πέρα από την **λογική** προσπάθησαν να διευκρινίσουν την **πρώτη Αρχή των όντων**, καθώς ήταν φιλόσοφοι, με αποτέλεσμα να ενυπάρχει το μεταφυσικό στην γραφή τους άλλοτε ως βεβαιότητα άλλοτε ως πιθανότητα (**Αγαθόν και ιδέες** για τον Πλάτωνα, **έντελέχεια** για τον Αριστοτέλη).

Για τον **Πλάτωνα**, και στην 2^η και 3^η θεματική ενότητα και σε όσα παράλληλα κείμενα αλλά και σε κείμενα αυτενέργειας εμφανίζονται αποσπάσματά του, θέλω να επισημάνω τα εξής : Ο Πλάτωνας ήταν ένας λογοτεχνικός φιλόσοφος, ο οποίος προσπάθησε να περάσει τις πεποιθήσεις του περί του δυισμού της πραγματικότητας, περί της αξίας της παιδείας, αλλά και περί της ορθής πολιτικής διακυβέρνησης, μέσω του διαλόγου – σεβόμενος τις αρχές του δασκάλου του για την αξία της προφορικότητας – και μέσω του μυθικού λογοτεχνικού περιβάλλοντος.

Ο Αριστοτέλης χαρακτηρίζεται ως **ο έπιστήμων** του αρχαίου ελληνικού πνεύματος και, κατά την κρίση μου, όχι εσφαλμένα, διότι τον λόγο του τον στοιχειοθετεί επί της αποδείξεως και της επαγωγής. Σε εντυπωσιάζει ο Αριστοτέλης, όταν αντιλαμβάνεσαι πόσο παρατηρητικός ήταν, πόσο μανιώδης με την εξακρίβωση και την απόδειξη σε όσα κατέληγε, αλλά και πόσο λιτός και περιεκτικός.

Παραβλέπουμε, όμως, ότι γίνεται αρκετά δυσνόητος, όταν πρέπει ως μελετητής να βρεις το κοινό σημείο στον γραπτό του λόγο, είτε πρόκειται για μία παράγραφο είτε πρόκειται για ένα ολόκληρο κεφάλαιο. Απαιτείται καθαρά επιστημονική συγκρότηση αλλά και φιλολογική ώστε να βρεις το νήμα που συνδέει τα λεχθέντα του.

Επίσης, παραβλέπουμε ότι ο Αριστοτέλης, όσο επιστημονικά και να θέτει τα δεδομένα, ως φιλόσοφος που αναζητά **την πρώτη αρχή των όντων**, καταλήγει σε κάτι το μεταφυσικό, ήτοι στο **πρώτον κινούν ακίνητον**.

Μη μας περάσει επ' ουδενί λόγω απαρατήρητο ότι τα δύο κύρια στοιχεία του Αριστοτέλη είναι η **μεσότητα-μετριοπάθεια δια της λογικής** στα πάντα, αλλά και η **εντελέχειά** του.

Ο Επίκουρος βλέπει τα πράγματα κάπως διαφορετικά από τον Πλάτωνα και τον Αριστοτέλη. Ο Επίκουρος θεωρεί και αυτός πως στόχος είναι η ευδαιμονία, αλλά αυτή θα προέλθει από τις ψυχικές ηδονές της πραότητας, υπομονής, εγκαρτέρησης, οι οποίες θα σφυρηλατηθούν στο εργαστήρι της φιλοσοφίας. Γι' αυτόν η φιλοσοφία είναι όχι λογική, τελεολογία ή διαλεκτική, αλλά ενέργεια, για να επιλύσει ο άνθρωπος πρακτικά προβλήματα.

Ο Επίκτητος και ο Μάρκος Αυρήλιος είναι η τρίτη γενιά των στωικών φιλοσόφων. Αυτοί διακηρύσσουν τα εξής : λογική, προαίρεση, ομφαλοσκόπηση για να αποκτήσεις αυτογνωσία-πραότητα και αταραξία απέναντι στις δυσκολίες του βίου, οικομενικότητα και ισότητα για τους ανθρώπους.

Επί του παρόντος έργου να αναφέρω τα εξής :

Πρώτον ότι είναι πλήρως εγκλιματισμένος και προσαρμοσμένος στην νέα δομή των πανελλαδικών εξετάσεων,

όπως πλέον ζητείται, ως προς την ανάλυση, τις ερωτήσεις, τα παράλληλα κείμενα, τα κείμενα αυτενέργειας, αλλά και τα κριτήρια αξιολόγησης.

Είναι απαντημένες όλες οι ερωτήσεις του βιβλίου τόσο στα κείμενα αναφοράς, στα παράλληλα κείμενα, αλλά και στα κείμενα αυτενέργειας.

Τα κείμενα αυτενέργειας προσπάθησα, εκτός των συντακτικών απαντήσεων στις ερωτήσεις, να τα συνδέσω με τα κείμενα αναφοράς. Γι' αυτό και έθεσα εκτενή εισαγωγή και όλη την μετάφραση του εκάστου κειμένου.

Παράλληλα υπάρχουν πλείστα πρόσθετα αρχαίων και νέων στοχαστών για παραλληλισμό και αντιπαραβολή, εκτός αυτών που υπάρχουν στον φάκελο υλικού.

Υπάρχουν πλείστες πρόσθετες ερμηνευτικές και λεξιλογικές ερωτήσεις διαφόρων ειδών, όπως αναζήτηση ομόρριζων, συνώνυμων, αντώνυμων, διαφοροποιημένης σημασίας ανά εποχή, κ.λπ.

Τέλος, υπάρχουν πολλά κριτήρια αξιολόγησης για εξάσκηση, συνοδευόμενα από τις απαντήσεις.

Από το 2007, όταν και έθετα διαγωνίσματα σε διαφόρους εκπαιδευτικούς οργανισμούς, δεχόμουν οξεία κριτική από συναδέλφους, επειδή πάντοτε έθετα παράλληλα κείμενα, είτε από την υπάρχουσα ύλη είτε άγνωστα σε πολλούς. Η λογική μου ήταν να κινητοποιώ την σκέψη του κάθε καθηγητού ή μαθητού.

Κλείνοντας, ας θέσω και ένα προσωπικό βίωμα. Ιδίως ο Πλάτωνας, αλλά και ο Αριστοτέλης, ήταν αυτοί που με οδήγησαν να μελετώ πολύ περισσότερο πια την υπαρξιακή φιλοσοφία και να κάνω δεύτερες σπουδές επί του υπαρξισμού.

Χολαργός, 26/12/2019

Νάτσης Δημήτρης

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΣΗ

Ένα πλήρες βιβλίο ολοκληρωμένης ερμηνευτικής προσέγγισης για τον Φάκελο Υλικού για τους υποψηφίους της Γ' Λυκείου. Λεπτομερής ανάλυση των νέων αλλά και των παλαιότερων διδακτικών ενοτήτων σύμφωνα με το πνεύμα του νέου προγράμματος σπουδών. Ο συγγραφέας προσεγγίζει κριτικά όλα τα κείμενα (αναφορές, παράλληλα, αυτενέργειας) που απαντούν στο νέο σχολικό εγχειρίδιο. Επιχειρείται διεξοδική ανάλυσή τους υπό το πρίσμα του νέου προγράμματος σπουδών προκειμένου να προσφερθούν στους αναγνώστες οι απαραίτητες γνώσεις για να ανταποκριθούν με επιτυχία στις απαιτήσεις των πανελληνίων εξετάσεων. Στις σελίδες του μαθητές αλλά και εκπαιδευτικοί θα ανακαλύψουν έναν πολύτιμο σύντροφο στην προετοιμασία για την είσοδο των πρώτων στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η εμπειρία του συγγραφέα, προϊόν μακρόχρονης ενασχόλησης με το διδακτικό αντικείμενο, σε συνδυασμό με τις εγκύκλιες σπουδές του και την προσωπική του εμβάθυνση στην αρχαιοελληνική σκέψη και γραμματεία διαπερνούν το σύνολο του έργου, παρέχοντας ένα άρτιο και εύχρηστο –παρά τον όγκο του– εγχειρίδιο. Γραμμένο σε εύληπτο, αλλά μεστό λόγο απαντά καίρια και ολοκληρωμένα στις απορίες και τα ερωτήματα του μαθητή που προσεγγίζει για πρώτη φορά τον φιλοσοφικό λόγο στην γλώσσα που εκφωνήθηκε και διατυπώθηκε. Αποτελεί πολύτιμη προσθήκη στην πνευματική φαρέτρα όλων όσοι ασχολούνται με τη μελέτη και διδασκαλία του διδαγμένου κείμενου των αρχαίων ελληνικών στην τελευταία τάξη του Λυκείου.

Μπικάκης Μιχάλης M.Ed.

Φιλολογος- Συγγραφέας

Ο αξιολογότετος συνάδελφος, Δημήτρης Νάτσης, στο παρόν εγχείρημα Φάκελος Υλικού φέρει την φιλοσοφία επί των πραγματικών και πολυπρισματικών διαστάσεων της. Η αγάπη για τον φιλοσοφικό λόγο και την αρχαία ελληνική, μα και συνάμα η επικαιρική σκέψη στοιχειοθετούν τις βασικές αρχές

Νάτσης Δημήτρης

του παρόντος έργου. Το ταξίδι της γνώσης έχει αφετηρία την δυναμική παρουσία της ίδιας της ανθρώπινης ύπαρξης. Το φιλέρευνο πνεύμα κι η συνεχής αναζήτηση, η ευρυμάθεια, η στόχευση, τα όρια, το περατό κι απέρατο ξεδιπλώνονται στον αναγνώστη απλόχερα κι αβίαστα. Πρόκειται για ένα πόνημα εξύμνησης του ανθρώπινου γένους, της φιλοσοφίας και της ελληνικότητας.

Ποιός είναι ο ορισμός της φιλοσοφίας; Ποιά η πρακτικότητα; Απαντά και συνάμα συμπορεύεται τον ανθρώπινο νού και την α-πορία. Τήν μετατρέπει σε γνώση μέσα από την πολυσχιδία των κειμένων και των προσεγγίσεων. Αφορμάται του απλού κι απαντά το σύνθετο. Απαντά στο ερώτημα και θέτει νέα. Με ερείσματα, επιχειρήματα και γνώση. Πηγαία, αστείρευτη και ώριμη.

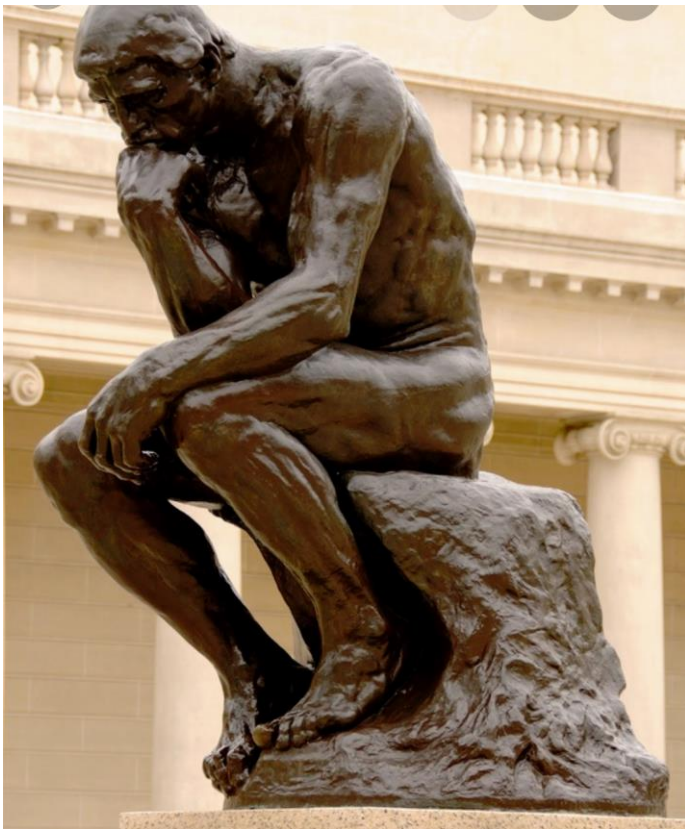
Ακολουθείται λογική αλληλουχία και εξελικτικότητα στα κείμενα αναφοράς του βιβλίου, με διαρθρωμένες προσεγγίσεις, τεκμηριωμένες θέσεις. Το αίτιο και το αιτιατό, το σημαίνον και το σημαινόμενο ανοίγουν τους ορίζοντες της γνώσης και του εαυτού. Λόγος αναλυτικός, έγκριτος κι αποδεικτικός με πολλές αναφορές παράλληλες σε φιλοσοφικές γραμμές, στυλοβάτες του πνεύματος. Η εμβρίθεια περιεχομένου, η διεξοδική προσέγγιση, η πληθώρα των παράλληλα συγκρινόμενων κειμένων εμβαθύνουν στον όρο και στο περιεχόμενο της φιλοσοφίας.

Πληρέστατη η αναφορά και παράθεση στοιχείων για όλα τα αναφερόμενα, ρόλος, ιδιότητα, στόχος, περιβάλλον, αρμοδιότητα, καθήκοντα και περιβάλλον. Επιρροές, ηθική, αυτονομία, αγαθόν και δικαιοσύνη. Ρόλος του φιλοσόφου και πράξεις. Πόσο υπεύθυνοι είμαστε για τις πράξεις μας, τους στόχους μας και τις επιλογές μας. Μέσο αυτογνωσίας και αυτεπίγνωσης. Πλην του διδακτικού στόχου Φάκελος Υλικού κάλλιστα μπορεί να αποτελέσει πολύτιμο μέσο προσωπικής αναζήτησης, ερωτημάτων και φιλοσοφικής διερεύνησης. Απαντά στο αριστοτελικό : τι, πού, πώς.

Ιωάννα Κυρανάκη
Φιλολόγος

1^η ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ : Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Νάτσης Δημήτρης

Εισαγωγή

Η φιλοσοφία και τα ερωτήματά της

Πώς δημιουργήθηκε ο κόσμος; Γιατί εξαφανίζεται ο ήλιος, ενώ είναι μεσημέρι; Πώς γνωρίζουμε; Έχει όρια η γνώση μας; Τί είμαι; Από πού έρχομαι και πού πηγαίνω; Τί είναι καλό και τι κακό; Ποιά λογής ζωή πρέπει και μπορώ να ζήσω, για να ευτυχίσω; Ποιά είναι η ιδανική κοινωνία και πώς θα φτάσουμε σε αυτήν; Ποιό είναι το άριστο πολίτευμα; Υπάρχει κάτι που κυβερνά τον κόσμο και τη ζωή μου –θεός, μοίρα ή τύχη; Ποιο είναι το νόημα της ζωής;

Όλα αυτά είναι ερωτήματα που τίθενται από τους πρώτους Έλληνες φιλοσόφους στα παράλια της Ιωνίας (6ος αι. π.Χ.) έως σήμερα. Είναι ερωτήματα που ίσως τα θέτει κάθε άνθρωπος στη ζωή του, αν και συνήθως τα παραμερίζει τρέχοντας στις καθημερινές ασχολίες της «πραγματικής» ζωής του, είτε τα έχει απαντήσει είτε όχι· ωστόσο τα διατυπώνει πλέον σπάνια –είτε γιατί έχει απογοητευθεί από τις απαντήσεις που έχουν δοθεί ή από την έλλειψη απαντήσεων είτε γιατί πιστεύει ότι δεν υπάρχει πλέον καιρός ή πολυτέλεια για τέτοια ερωτήματα.

Κι όμως, ένας αρχαίος φιλόσοφος, ο Επίκουρος, μάς προτρέπει εξακολουθητικά : να μην αργοπορούμε να φιλοσοφήσουμε, όσο είμαστε νέοι, και, όσο μεγαλώνουμε, να μην σταματάμε να φιλοσοφούμε. Γιατί; Διότι «κανένας δεν είναι ανώριμος ούτε υπερώριμος για ό,τι φέρνει υγεία στον νου και στην ψυχή». Ολόκληρη η αρχαία φιλοσοφία μοιάζει να συμφωνεί σε αυτό : η φιλοσοφία είναι μια δραστηριότητα, θεωρητική και πρακτική, που έχει σκοπό και μπορεί να οδηγήσει τον άνθρωπο σε μια ζωή άξια να την ζήσει, με μια λέξη, στην *εὐδαιμονία*.

Ο σκοπός της φιλοσοφίας είναι απλός και ξεκάθαρος : με κείμενα, διδασκαλία, διάλογο και ζωντανά παραδείγματα, υπόσχεται να προσφέρει στον άνθρωπο την ώθηση και τους τρόπους να ζήσει μέσα σ' αυτόν τον κόσμο μια στοχαστική ζωή, την τελειότερη (γί αυτό και την ονομάζουν «θεϊκή» ζωή) που μπορεί να κατακτήσει ο άνθρωπος με άσκηση, πνευματική και σωματική. Η φιλοσοφία στην αρχαία Ελλάδα δεν είναι ποίηση, θρησκεία ή επιστήμη· αλλά έχει στοιχεία από κάθε διανοητική δραστηριότητα της εποχής εκείνης,

χωρίς να ταυτίζεται ή να υποτάσσεται σε καμία. Από την γέννησή της διεκδικεί την αυτονομία της: το δικαίωμά της να δίνει τις δικές της απαντήσεις σε ερωτήματα παλιότερα από την ίδια και να θέτει καινούργια ερωτήματα για τον κόσμο και τον άνθρωπο.

Μιλώντας για τη φιλοσοφία των αρχαίων Ελλήνων δεν μιλάμε απλώς για μια ιστορική περίοδο ενός πνευματικού φαινομένου, αλλά για την περίοδο στην οποία γεννήθηκε αυτό το φαινόμενο. Τότε, στην Ελλάδα της αρχαϊκής και της κλασικής εποχής, είναι που τίθενται για πρώτη φορά τα φιλοσοφικά ερωτήματα για τον κόσμο και για τον άνθρωπο. Τότε είναι που παλαιότερα σχετικά ερωτήματα του καθημερινού ανθρώπου για τη θρησκεία και τη μυθολογία γίνονται αντιληπτά ως φιλοσοφικά ερωτήματα και που καινούργια ερωτήματα διευκρινίζουν, συνεχίζουν ή και ξεπερνούν τα παλαιότερα. Έτσι, πρέπει να καταλάβουμε την ρήξη και την συνέχεια της φιλοσοφίας με άλλους κοντινούς χώρους που και αυτοί προσπαθούσαν να απαντήσουν σε βασικά ερωτήματα για την πραγματικότητα : την μυθολογία, την θρησκεία, την ποίηση, την ρητορική, την πολιτική.

Τι ήταν η αρχαία φιλοσοφία;

Όταν μιλάμε για την αρχαία ελληνική φιλοσοφία, πρέπει να έχουμε στον νου μας μία πολύ μεγάλη χρονική περίοδο που εκτείνεται από τον 6ο π.Χ. έως τον 6ο μ.Χ. αιώνα. Σε αυτούς τους δώδεκα αιώνες σκέψης, δεν είναι πάντα εύκολο να εντοπίσουμε κάτι που να ενοποιεί όλα αυτά που ονομάζουμε φιλοσοφία. Ποια σχέση έχει η πρακτική σοφία του Μιλήσιου Θαλή στον 6ο αι. π.Χ. με την ογκώδη σχολιαστική συγγραφική παραγωγή του πλατωνικού Πρόκλου στον 5ο αι. μ.Χ.; Η ανατρεπτική και προκλητική συμπεριφορά των περιπλανόμενων Κυνικών με τον αναχωρητισμό άλλων ελληνιστικών φιλοσόφων; Τα θραύσματα προφητικής σχεδόν ενόρασης του Ηράκλειτου με τις συστηματικές λογικές πραγματείες του Αριστοτέλη; Είναι, χωρίς υπερβολή, τεράστια η ποικιλία του φιλοσοφικού στοχασμού, ως προς τη φύση του, τα αντικείμενά του, τη μέθοδό του, τους τρόπους έκφρασής του, τον ρόλο του στην εκπαίδευση και στην κοινωνία, τα ερωτήματά του και φυσικά τις απαντήσεις του.

Στο πεδίο των φιλοσοφικών θεωριών οι μεταβάσεις και οι ρήξεις είναι πολλές, χωρίς να είναι πάντοτε οριστικές ή απόλυτες. Από τον μετασχηματισμό των μυθολογικών και θεολογικών αφηγήσεων φτάσαμε στις φυσιοκρατικές εξηγήσεις των Προσωκρατικών και των ατομικών φιλοσόφων –χωρίς ποτέ το παράλογο, το μυστήριο ή το αίτημα της υπέρβασης του αισθητού κόσμου να εγκαταλείψουν την ίδια την πνευματική ή καθημερινή ζωή. Από τις υλιστικές, μηχανιστικές και αιτιοκρατικές εξηγήσεις της γέννησης και της λειτουργίας του κόσμου περάσαμε στις τελολογικές ερμηνείες του πλατωνισμού και του αριστοτελισμού, που προϋποθέτουν ότι το σύμπαν έχει σκοπό και κάποιου είδους δημιουργό ή «κινητή». Από την ορθολογική ενασχόληση με τη φύση και τα φυσικά φαινόμενα οδηγηθήκαμε στο ίδιο το ον που ρωτά για τη φύση, στον άνθρωπο που αποτελεί μέρος της φύσης αλλά και της εκάστοτε πολιτείας και που διερωτάται για τον εαυτό του ως πολίτη, ειδικά όταν ζει την πιο ευτυχή πολιτική στιγμή της αρχαιότητας, την Αθηναϊκή Δημοκρατία. Από τη βεβαιότητα του ατόμου για την ενδοκοσμική ευτυχία στο πλαίσιο μιας πόλης καταλήξαμε, στα ελληνιστικά χρόνια, στην αγωνία και την ανασφάλειά του, στη στροφή προς τον κοσμοπολιτισμό ή στην καταφυγή σε μια απρόσβλητη εσωτερικότητα, στην ακρόπολη του εαυτού του.

Οι ίδιοι οι αρχαίοι Έλληνες φιλόσοφοι είναι πολύ διαφορετικοί μεταξύ τους : οι φυσικοί φιλόσοφοι (σοφοί, ποιητές, αριστοκράτες), οι επαγγελματίες σοφιστές, η κλασική τριάδα του δαιμόνιου Σωκράτη, του διαλεκτικού Πλάτωνα και του πανεπιστήμονα Αριστοτέλη, οι πρακτικοί φιλόσοφοι της αταραξίας και της απάθειας αλλά και οι θηρευτές της ηδονής στην ελληνιστική εποχή, οι πλανόδιοι φιλόσοφοι και οι θεραπευτές, οι εμπνευσμένοι ή οι άνευροι καθηγητές των φιλοσοφικών σχολών, οι μυστικιστές και θεουργοί στην ύστερη αρχαιότητα. Είναι περίεργοι και αλλόκοτοι άνθρωποι, όπως τους σατιρίζουν συγγραφείς σαν τον Αριστοφάνη και τον Λουκιανό. Κάθε κοινωνικής και φυλετικής καταγωγής, άνδρες οι περισσότεροι αλλά σταδιακά και γυναίκες, είναι σχεδόν άτοποι, καθώς συχνά έρχονται σε ρήξη με τις συνήθειες και τη συμπεριφορά των μη φιλοσόφων, ηγεμόνων ή καθημερινών ανθρώπων. Ασκώντας οι ίδιοι καθημερινά τη φιλοσοφία ως άθλημα αυτογνωσίας και ως μελέτη ζωής ή θανάτου, αυτό που προβάλλουν είναι το, ανοίκειο

στους πολλούς, ιδεώδες του σοφού, του εραστή της σοφίας, μιας (θεικής) κατάστασης τελειότητας –όποια χαρακτηριστικά κι αν δίνουν στην τελειότητα.

Τα φιλοσοφικά ερωτήματα του Έλληνα ανθρώπου (που αποτελεί μια χρήσιμη ιστορική αφαίρεση) παραλλάσσουν συγχρονικά και διαχρονικά, όπως και ο χώρος και τα πολιτικά καθεστάτα μέσα στα οποία εκφέρονται. Η φιλοσοφία από τις εύπορες πόλεις στα παράλια της Ιωνίας, στη Μεγάλη Ελλάδα ή στην εποικισμένη Θράκη εγκαθίσταται στη δημοκρατική Αθήνα και στη σκέψη των ελεύθερων πολιτών· ξανοίγεται στα αχανή ελληνιστικά βασίλεια και με στοχαστικές προσαρμογές συμπεριλαμβάνει ουσιαστικά όσους (ως υπήκοοι πλέον) μετέχουν στην ελληνική παιδεία και γλώσσα, στην Αλεξάνδρεια, την Αντιόχεια, την Πέργαμο ή τη Ρώμη· διασώζεται και υπερισχύει στη ρωμαϊκή οικουμένη, για να κατορθώσει –καθώς χάνεται ο αρχαίος κόσμος– να διαλεχθεί, να συγκρουστεί αλλά και να επηρεάσει την αναδυόμενη χριστιανική οικουμένη.

Η ίδια η λέξη «φιλοσοφία» εμφανίζεται τον 5ο αιώνα π.Χ. και αργότερα, με τον Πλάτωνα, προσδιορίζεται σημασιολογικά, αποκτά την αυτονομία της και θεσπίζει τους δικούς της αυστηρούς κανόνες για τους συλλογισμούς και τα επιχειρήματά της. Μιλιέται, ακούγεται και γράφεται παράλληλα με την τραγωδία, την κωμωδία, την ιστοριογραφία, τους δικανικούς λόγους, τις σάτιρες, τα μυθιστορήματα· αλλά και με τα μαθηματικά, τη φυσική, την αστρονομία, τη θεολογία. Αναπτύσσεται μέσα \ σε έναν πολιτισμό που ανακαλύπτει και διαμορφώνει τη φύση και τον νου, την ύλη και το πνεύμα, δημιουργεί κάθε μορφή τέχνης, δοκιμάζει πολιτειακά και κοινωνικά σχήματα, διαπλάθει ηθικούς κανόνες και παγιώνει λατρευτικές πρακτικές. Η αρχαία ελληνική φιλοσοφία αναλαμβάνει για δικό της λογαριασμό να ερμηνεύσει όλα αυτά και, έτσι, γίνεται καλύτερα κατανοητή μέσα από τη σχέση της με αυτά τα πεδία, σχέση διαλόγου ή αντίθεσης.

Παράλληλα, η φιλοσοφία είναι αυτοαναφορική : είναι και η ιστορία της· είναι η κατανόηση του παρελθόντος της, το οποίο δεν το αντιμετωπίζει ως κάτι παλιό και ξεπερασμένο (όπως συμβαίνει συχνά με τις θετικές επιστήμες). Ο Αριστοτέλης, ένα είδος πρώτου ιστορικού της φιλοσοφίας, συνομιλεί με τον δάσκαλό του και τους Προσωκρατικούς· οι Νεοπλατωνικοί του 6ου αι. μ.Χ. με τον Πλάτωνα·

οι χριστιανοί στοχαστές με την αρχαιοελληνική φιλοσοφική παράδοση. Ερμηνεύοντας διαρκώς κείμενα, τα μεγάλα κείμενα του αρχαίου φιλοσοφικού κανόνα (πλατωνικά και αριστοτελικά), και αναλύοντας θέσεις και επιχειρήματα για τα θεμελιώδη ερωτήματα του ανθρώπου, οι αρχαίοι Έλληνες προχωρούν σε μια άχρονη συζήτηση (ίσως γι' αυτό και διαχρονική). Το παρελθόν είναι διαρκώς παρόν αλλά και διαρκώς επανασημασιοδοτούμενο μέσα στο εκάστοτε ιστορικό παρόν –αυτός είναι ο αναπόδραστος ερμηνευτικός ορίζοντας κάθε φιλοσοφίας (ή και πολιτισμού).

Έτσι, η αρχαία φιλοσοφία, ως η κατεξοχήν δραστηριότητα του πνεύματος και ως προϊόν του πολιτισμού μιας εποχής, συνδέεται στενά με την ιστορία. Μέσα από αυτήν μπορούμε να καταλάβουμε ίσως βαθύτερα αρκετές πτυχές του αρχαίου κόσμου, γιατί ακριβώς και η φιλοσοφία είναι μια δραστηριότητα που αποπειράται να δει την εποχή της μέσα από τα μάτια που η ίδια η εποχή της προσφέρει αλλά κυρίως μέσα από μια προοπτική που την υπερβαίνει.

1^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

Γιατί φιλοσοφεί ο άνθρωπος;

ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ : Αριστοτέλους, Μετά τὰ Φυσικά Α, 2, 98b12-28

ΑΡΧΑΙΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀτόπων θαυμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν οὕτω προϊόντες καὶ περὶ τῶν μειζόνων διαπορήσαντες, οἷον περὶ τε τῶν τῆς σελήνης παθημάτων καὶ τῶν περὶ τὸν ἥλιον καὶ τὰ ἄστρα καὶ περὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως. Ὅ δ' ἀπορῶν καὶ θαυμάζων οἶεται ἀγνοεῖν (διὸ καὶ ὁ φιλόμυθος φιλόσοφος πῶς ἐστίν· ὁ γὰρ μῦθος σύγκειται ἐκ θαυμασίων)· ὥστ' εἶπερ διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἄγνοιαν ἐφιλοσόφησαν, φανερόν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἔνεκεν. Μαρτυρεῖ δὲ αὐτὸ τὸ συμβεβηκός· σχεδὸν γὰρ πάντων ὑπαρχόντων τῶν ἀναγκαίων καὶ τῶν πρὸς ὀρασίαν καὶ διαγωγὴν ἢ τοιαύτη φρόνησις ἤρξατο ζητεῖσθαι. Δῆλον οὖν ὡς δι' οὐδεμίαν αὐτὴν ζητοῦμεν χρεῖαν ἑτέραν, ἀλλ' ὥσπερ ἄνθρωπος, φαμέν, ἐλεύθερος ὁ αὐτοῦ ἔνεκα καὶ μὴ ἄλλου ὄν, οὕτω καὶ αὐτὴν ὡς μόνην οὔσαν ἐλευθέραν τῶν ἐπιστημῶν· μόνη γὰρ αὕτη αὐτῆς ἔνεκέν ἐστιν.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Επειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἐνοιώθουν καὶ νοιώθουν ἐκπληξὴ καὶ ἀπορία καὶ τώρα καὶ στὴν πρωτόγονη ἐποχὴ, ἀρχισαν νὰ φιλοσοφοῦν, διότι στὴν ἀρχὴ ἀπορούσαν μὲ τὰ παράδοξα ποὺ ἦταν κοντὰ τους, ἔπειτα, ὁμῶς, ἐξελισσόμενοι μ' αὐτὸν τὸν τρόπο, ἀρχισαν νὰ νοιώθουν ἐκπληξὴ καὶ ἀπορία καὶ γιὰ πιο σημαντικὰ ζητήματα, ὅπως π.χ. γιὰ τις μεταβολές τῆς σελήνης, τοῦ ἡλίου, τῶν ἀστρῶν καὶ ἐν γένει γιὰ ὅλο τὸ σύμπαν. Ὅποιος, ὁμῶς, ἀπορεῖ καὶ νοιώθει ἐκπληξὴ πιστεύει στὴν πραγματικότητα πῶς ἔχει ἀγνοία (γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ ἀγαπά τοὺς μύθους εἶναι κατὰ μίαν ἐννοία φιλόσοφος. Γιατί οἱ μῦθοι συντίθενται ἀπὸ θαυμάσια γεγονότα). Επομένως, ἀν οἱ ἄνθρωποι ἀρχισαν νὰ φιλοσοφοῦν γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν ἀγνοιά τους, εἶναι φανερό ὅτι ἐπεδίωκαν τὴν γνώση ὄχι γιὰ κάποια πρακτικὴ χρησιμοποίηση. Αὐτὸ ἐξ ἄλλου τὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ἡ ἐξέλιξη τῶν πραγμάτων. Γιατί ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀπέκτησε ὅλα ὅσα τοῦ ἦταν ἀπαραίτητα καὶ γιὰ νὰ ἐπιβιώνει καὶ γιὰ νὰ ἔχει ευχέρεια καὶ γιὰ νὰ διαθέτει ἐλεύθερο χρόνο, τότε ἀρχισε νὰ ἀναπτύσσεται ἡ τέτοιου εἶδους διανόηση. Εἶναι, λοιπόν, ἐναργές ὅτι δὲν ἀναζητοῦμε αὐτὴν τὴν γνώση ἐξ αἰτίας κάποιας ἄλλης ἀνάγκης ποὺ ἔχουμε, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι ἡ μόνη ἐπιστῆμη ἐλεύθερη καὶ αὐτοτελῆς, ὅπως ἀκριβῶς υποστηρίζουμε ὅτι ἄνθρωπος εἶναι αὐτός ποὺ δὲν πραγματώνει τὴν ὑπόστασή του γιὰ κάποιον ἄλλον ἀλλὰ γιὰ τὸν εαυτό του. Γιατί, ἀπλῶς, αὐτὴ ἡ γνώση πραγματώνει τὴν ὑπόστασιν τῆς μόνο γιὰ τὸν εαυτό τῆς.

ὁ πρόχειρος : αυτός που βρίσκεται κοντά στα χέρια σου, ο πλησίον
τὸ πάθημα : η μεταβολή
ἡ ῥαστώνη : η ευκολία, η ευχέρεια
ἡ διαγωγή : η διασκέδαση, η άνεση στον ελεύθερο χρόνο

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΑ

θαυμάζειν : θαυμασμός, θαύμα, θαυματοποιός, θαυματουργός

ἄνθρωποι (ἄνηρ + ὤψ-ὠπός) : ανθρωπιά, ανθρώπινος, εξανθρωπισμός, ἀπάνθρωπος, ανθρωπόμορφος, μισάνθρωπος, οπτικός, ὄψη, καχύποπτος

ἤρξαντο (ἄρχω) : αρχή, αρχάριος, ἄρχοντας, αρχαιϊστή, ἀναρχος, αρχαίος, επαρχία, ἔξαρχος

πρόχειρα (πρό - χεῖρ) : χέρι, εγχείρημα, προχειρότητα, επιχείρηση, αυτοχειρία, ευχέρεια

προιόντες (πρό - εἶμι) : εισιτήριο, εξιτήριο, ισθμός, ιταμός, ανεξίτηλος, προσιτός

.....
.....
.....
.....

Θέμα : έμφυτη η τάση του ανθρώπου για φιλοσοφία και μύθο.

Έμφυτη τάση προς την φιλοσοφία και τον μύθο

Η τάση του ανθρώπου για φιλοσοφία θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι έμφυτη. Αυτό συμβαίνει επειδή ο άνθρωπος είναι εκ φύσεως ερευνητικό όν. Προσπαθεί να ανακαλύψει τις συντεταγμένες του στον κόσμο είτε ως προς τα εξωτερικά όντα (αντί – κείμενα) είτε ως προς τον εαυτό του και την συνείδηση του (υπό – κείμενο).

Ο Χρήστος Μαλεβίτσης αποκαλεί τον άνθρωπο πρώτα *έμμυθον* όν, διότι πολύ απλά κατάλαβε πως ο άνθρωπος – ασχέτως της τεκμηριωμένης και αποδεδειγμένης επιστημονικής εξέλιξής του -, όταν ενεργοποιήθηκε η λογική και η συνείδησή του, έπλασε μύθους για να εξηγήσει τα φαινόμενα γύρω του.

Αιτία της φιλοσοφίας

Ο Αριστοτέλης ορθώς ισχυρίστηκε πως ο άνθρωπος έχει εκ φύσεως την τάση και έφεση να γνωρίσει, να μάθει τον κόσμο που τον περιβάλλει. Γι' αυτό διακαώς πασχίζει να κατανοήσει όσα κείνται απέναντι του, όσα είναι έξω απ' αυτόν, τα "Αντί – κείμενα".

.....
.....
.....

Στόχος της φιλοσοφίας

Η φιλοσοφία εξ αρχής και όσο θα υπάρχει ο άνθρωπος ποτέ δεν απαντά, αλλά διερωτάται σε υπαρξιακά, κοινωνικά, ανθρωποκεντρικά προβλήματα. Αυτός είναι ο στόχος της, όχι δηλαδή να απαντήσει αλλά να θέσει ερωτήματα που θα προβληματίσουν τον άνθρωπο, θα τον οδηγήσουν σε υψηλότερες πνευματικές κορυφές, διαμορφώνοντας έτσι τις δικές του θέσεις – αρχές.

.....
.....
.....

Νόημα κειμένου αναφοράς

Ο Αριστοτέλης στο έργο “ Μετά τα Φυσικά ” ενδιαφέρεται για την επιστήμη της φύσεως. Προσπαθεί να εξετάσει, ιδίως στο Α – Β – Γ βιβλίο του, το πρώτο “Όν” ως “όν”. Ο φιλόσοφος στο έργο αυτό επιδιώκει να χτίσει και να δημιουργήσει μια γενική επιστήμη του “είναι” – της φιλοσοφίας, η οποία θα εξηγεί τις αρχές της κίνησης – μεταβολής στον κόσμο, αλλά και τις αιτίες – Αιτία των μεταβολών αυτών. Για τον φιλόσοφο, φιλοσοφία είναι η γνώση των πρώτων αρχών και αιτιών που εξηγούν τον κόσμο, επιδιώκοντας να καταδείξει πως η δική του θεωρία είναι η πιο ορθή. Γι’ αυτό και το έργο αυτό το είχε ονομάσει “πρώτη φιλοσοφία” και μετονομάστηκε από τους κριτικούς “Μετὰ τὰ Φυσικά”.

.....
.....
.....

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

.....
.....
.....

A2. Να παρουσιάσετε με δικά σας λόγια την πορεία του ανθρώπου από τον θαυμασμό στην φιλοσοφία. Να επισημάνετε τις ενδιάμεσες φάσεις.

Ο άνθρωπος, όταν πια απέκτησε λογική και συνείδηση και από τα «τέσσερα» σηκώθηκε στα «δύο», τότε, εκτός τού ότι κάτι απίστευτα συνταρακτικό συνέβη, άρχισε να νοιώθει έκπληξη και απορία και θαυμασμό («**θαυμάζειν**») για τον Κόσμο.

Ο άνθρωπος, όμως, ως εκ φύσεως ερευνητικό όν, άρχισε να προσπαθεί να εξηγήσει και να ερευνήσει τα **αντι - κείμενα** που ήταν γύρω του. Στην αρχή μπορεί να τό έκανε με μύθους για ερμηνεία, αλλά επιδίωκε να αποβάλλει την άγνοιά του.

Σταδιακά, λοιπόν, ακριβώς επειδή είναι έμφυτη η ορμή του ανθρώπου όχι μόνο για γνώση αλλά και για επίγνωση, μελετούσε τον Κόσμο. Γι' αυτό αρχικά η φιλοσοφία και η επιστήμη δεν είχαν σαφή όρια.

Όταν πια ο άνθρωπος απέκτησε και δόμησε τα απαραίτητα για την επιβίωση και την ευχέρειά του, εκεί φάνηκε ακριβώς η έμφυτη τάση του ανθρώπου για φιλοσοφία. Γιατί η τάση αυτή δεν έχει χρησιμοθηρικό σκοπό, αλλά καλύπτει τις δυο αρχέγονες ανάγκες του ανθρώπου : 1. γνώση + επίγνωση, 2. ελευθερία προσώπου.

.....
.....
.....

Γ2. Να αναζητήσετε στο κείμενο όλους τους τρόπους αιτιολόγησης. Τί αιτιολογούν κάθε φορά οι συγκεκριμένες εκφράσεις/συντακτικές δομές;

- *διὰ τὸ θαυμάζειν* : εμπρόθετος αιτίας στο ἤρξαντο φιλοσοφεῖν.

- *ἐξ ἀρχῆς θαυμάσαντες... εἶτα διαπορήσαντες* : αιτιολογικές μετοχές, συνημμένες στο υποκείμενο *ἄνθρωποι* που επεξηγούν τον εμπρόθετο αιτίας *διὰ τὸ θαυμάζειν* .

.....
.....
.....

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ 1^η ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ

1^ο παράλληλο κείμενο : Πλάτωνος, Συμπόσιον 203a-204b

Το αρχαιοελληνικό συμπόσιο, εκτός από το δείπνο, περιλάμβανε συζήτηση, διασκέδαση, ύμνους προς τους θεούς κ.λπ. Στο ομότιτλο έργο του Πλάτωνα βασικό θέμα συζήτησης, για το οποίο μιλούν διαδοχικά ορισμένοι από τους συνδαιτυμόνες, είναι ο έρωτας. Το ακόλουθο απόσπασμα ανήκει σε συζήτηση που είχε ο Σωκράτης με την σοφή ιέρεια Διοτίμα, η οποία μιλά για τον έρωτα ως γιο του Πόρου και της Πενίας, ως μια ενδιαμέση κατάσταση όπου η αίσθηση της έλλειψης γεννά την επιδίωξη της ολοκλήρωσης - συμβαίνει και με την φιλοσοφία. Τον λόγο της μεταφέρει ο Σωκράτης στους συνδαιτυμόνες του Συμποσίου (αφηγημένος πλάγιος λόγος).

ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ούτε άπορος ποτέ τελείως είν' ο Έρως, ούτε πλούσιος εις μέσα. Και πάλι ευρίσκεται εις το μέσον μεταξύ σοφίας και μωρίας. Τα πράγματα δηλαδή έχουν ως εξής: Θεός κανένας δεν φιλοσοφεί, ούτε ποθεί σοφός να γίνει, αφού είναι· ομοίως και οιοσδήποτε άλλος είναι σοφός, δεν φιλοσοφεί. Αφ' ετέρου ούτε οι μωροί φιλοσοφούν, ούτε ποθούν σοφοί να γίνουν. Διότι αυτό ακριβώς είναι το κακόν της μωρίας, το ότι, χωρίς να είναι κανείς ωραίος και καλός και φρόνιμος, είναι ικανοποιημένος από τον εαυτόν του· εκείνος επομένως, που δεν φαντάζεται ότι του λείπει τίποτε, δεν έχει τον πόθον εκείνου, το οποίον δεν φαντάζεται πως του χρειάζεται».

«Και ποίοι είναι τότε οι φιλοσοφούντες, Διοτίμα» ηρώτησα εγώ «αφού δεν είναι μήτε οι σοφοί μήτε οι μωροί;».

«Μα αυτό επιτέλους» είπε, «είναι και εις ένα παιδί φανερόν : ακριβώς όσοι ευρίσκονται εις το μέσον αυτών των δύο. Μεταξύ αυτών θα πρέπει να είναι και ο Έρως. Διότι η σοφία ανήκει φυσικά εις τα ωραιότερα πράγματα· ο Έρως είναι έρως προς το ωραίον· κατ' ανάγκην άρα ο Έρως είναι φιλόσοφος, και ως φιλόσοφος που είναι, ευρίσκεται μεταξύ της σοφίας και της μωρίας. Οφείλεται δε και τούτο εις την καταγωγήν του· επειδή είναι από πατέρα μεν σοφόν και πολυμήχανον, από μητέρα δε αμήχανον και όχι σοφήν».

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΟ 1^ο ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1. Το απόσπασμα είναι τυπικό για δύο γνωστά χαρακτηριστικά της πλατωνικής φιλοσοφικής γραφής : τον διάλογο και τις μυθολογικές αναφορές. Θεωρείτε ότι αυτά τα δύο χαρακτηριστικά προάγουν για έναν φιλόσοφο την αναζήτηση της αλήθειας, όπως τήν εννοεί ο Αριστοτέλης στο Κείμενο Αναφοράς;

Το Συμπόσιον είναι ένα από τα πιο ωραία έργα του Πλάτωνα, αλλά και αρκετά δύσκολο. Το θέμα του έργου είναι η φύση του έρωτα. Στο απόσπασμα ο Σωκράτης παραθέτει τά όσα διδάχτηκε για τον Έρωτα από την Διοτίμα, σύμφωνα με την οποία ο Θεός Έρωτας είναι φιλόσοφος.

Ο Πλάτωνας, ως γνωστόν, τις πεποιθήσεις του τις μετέφερε πάντα δια διαλόγου. Έτσι έμενε πιστός στις αρχές του δασκάλου του, Σωκράτη, πως αλήθεια είναι μόνο ο προφορικός λόγος.

Πίστευε πως οι αναγνώστες ενός γραπτού εγχειριδίου είναι εντελώς ανόητοι, εάν νομίζουν πως μπορεί αυτό να τους αποφέρει κάποια φώτιση ή κάποια βεβαιότητα. Το μόνο που μπορεί να κάνει είναι να φρεσκάρει την μνήμη κάποιου που ήδη γνωρίζει το θέμα. Ο γραπτός λόγος δεν μπορεί να απαντήσει σε ερωτήσεις, πέφτει στα χέρια οποιουδήποτε και δεν μπορεί να επιλέξει τους ακροατές που θα ωφεληθούν πραγματικά απ' αυτόν· έτσι καταλήγει να παρανοείται και να παραποιείται και δεν έχει την δυνατότητα να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Αντιθέτως, πίστευε και ο Σωκράτης και ο Πλάτωνας πως μόνο ο ζωντανός λόγος είναι αλήθεια, ο οποίος εγγράφει γνώσεις στην ψυχή του μαθητή .....

.....
.....
.....

2. Ποιό είναι, σύμφωνα με το κείμενο, το βασικό χαρακτηριστικό όσων φιλοσοφούν;

Νάτσης Δημήτρης

Βάσει του κειμένου αυτοί που φιλοσοφούν είναι όσοι επιδιώκουν την σοφία. Δεν είναι ούτε σοφοί ούτε ανόητοι. Είναι όσοι ποθούν την γνώση και την επίγνωση.

Ο άνθρωπος που παραδίνεται και παραμένει στην ενατένιση και επισκόπηση της πολλότητας των επί μέρους αντικειμένων.....

.....
.....
.....

3. Ποιοί, κατά τα λόγια της Διοτίμας, δεν φιλοσοφούν και για ποιόν λόγο;

Βάσει του λόγου της Διοτίμας οι Θεοί δεν φιλοσοφούν, διότι είναι ούτως ή άλλως σοφοί.

Οι α-νόητοι, επίσης, δεν επιδιώκουν την .....

.....
.....
.....

Μεταξύ της γνώσης και της αγνωσίας υπάρχει κατά τον Πλάτωνα και η **δόξα** (=γνώμη).

.....
.....
.....

.....
.....
.....

.....
.....
.....